วารสารพุทธอาเซียนศึกษา
BUDDHIST ASEAN STUDIES JOURNAL
ISSN 2822-0935 (Online)
BASJ

การศึกษาในยุค Disruptions: บริบทการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของการศึกษาไทย

Education in the Era of Disruptions: Contextual Transformations and Adaptation of Thai Education

[1]มินตรา กาลนิล

[1]Mintra Kannin

[1]หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

[1] Doctor of Education Program in Buddhist Educational Administration, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

[1]Corresponding Author's Email: mintranansi@gmail.com

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัล เศรษฐกิจฐานความรู้ และโครงสร้างสังคมโลก ได้ก่อให้เกิดสภาวะที่เรียกว่า ยุค disruptions ซึ่งส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อระบบการศึกษาในทุกระดับ บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายลักษณะสำคัญของการศึกษาในยุค disruptions โดยสังเคราะห์แนวคิดเชิงทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิด disruptive innovation แนวคิด connectivism และกรอบสมรรถนะเพื่ออนาคตของ OECD และ World Economic Forum ควบคู่กับการวิเคราะห์บริบทการศึกษาไทย ผู้เขียนใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาโดยอาศัยเอกสาร งานวิจัย และรายงานเชิงนโยบายที่สามารถเข้าถึงได้จริงเป็นฐานข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาในยุค disruptions ไม่ได้เป็นเพียงการเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนหรือการนำเทคโนโลยีมาใช้ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่กระทบต่อเป้าหมายของการศึกษา บทบาทของครูและผู้เรียน หลักสูตร และการประเมินผล ในบริบทของประเทศไทย การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวยังเผชิญกับความท้าทายด้านความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ความพร้อมของครู และข้อจำกัดเชิงระบบ บทความเสนอแนวทางการปรับตัวของการศึกษาไทย ได้แก่ การจัดการศึกษาเชิงสมรรถนะ การพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง การใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ระบบการศึกษาไทยสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การศึกษาในยุค disruptions, การศึกษาไทย, สมรรถนะผู้เรียน, การเรียนรู้ตลอดชีวิต

Abstract

Education systems worldwide are increasingly influenced by rapid technological advancement, economic restructuring, and social transformation, a phenomenon widely described as the era of disruptions. This academic article aims to examine the characteristics of education in the era of disruptions by synthesizing key theoretical perspectives, including

disruptive innovation, connectivism, and future competency frameworks proposed by the OECD and the World Economic Forum, alongside an analysis of the Thai educational context. Using a narrative analysis of accessible scholarly literature and policy reports, the study reveals that educational disruption involves structural transformation affecting educational goals, the roles of teachers and learners, curriculum design, and assessment practices rather than merely instructional methods or technology adoption. In Thailand, such transformations are accompanied by challenges related to digital inequality, teacher readiness, and systemic constraints. The article proposes adaptive strategies for Thai education, including competency-based education, continuous teacher professional development, ethical and critical use of educational technologies, and the promotion of lifelong learning. These approaches are essential for enabling Thai education to respond effectively and sustainably to ongoing global changes.

Keywords : Disruptive Education; Thai Education System; Learner Competencies; Lifelong Learning.

บทนำ

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอย่างลึกซึ้ง อันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจฐานความรู้ และความไม่แน่นอนของสังคมโลก สภาวการณ์ดังกล่าวถูกอธิบายด้วยแนวคิด ยุค disruptions ซึ่งสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ไม่เป็นเส้นตรง และยากต่อการคาดการณ์ (UNESCO, 2020) การศึกษาในยุคนี้จึงไม่อาจดำรงอยู่บนกรอบแนวคิดเดิมที่เน้นความมั่นคง ความคงที่ และการถ่ายทอดความรู้เพียงฝ่ายเดียวได้อีกต่อไป หากแต่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนทั้งเป้าหมาย กระบวนการ และวิธีการบริหารจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ของสังคม

ในมุมมองการบริหารการศึกษา การเปลี่ยนแปลงในยุค disruptions มิได้เป็นเพียงความท้าทายเชิงเทคนิคหรือเชิงระบบเท่านั้น แต่ยังเป็นความท้าทายเชิงคุณค่า (values) และเชิงจริยธรรม (ethics) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางการเรียนรู้มากขึ้น นักวิชาการด้านการบริหารการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการมุ่งเน้นประสิทธิภาพ ความเร็ว และผลลัพธ์เชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว อาจนำไปสู่การลดทอนมิติด้านคุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนามนุษย์อย่างสมดุล (Bush, 2011; Fullan, 2016)

แนวคิดพุทธบริหารการศึกษา (Buddhist Educational Administration) เสนอกรอบคิดทางเลือกที่ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการบนฐานของปัญญา คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานในการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการบริหาร อาทิ หลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเน้นฉันทะ ความเพียร จิตตะ และวิมังสา ในการขับเคลื่อนองค์กรการศึกษาอย่างมีความหมาย หลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งช่วยกำกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหาร ครู และผู้เรียนด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา รวมถึงหลักสติและ

ปัญญา ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการตัดสินใจและบริหารจัดการในสถานการณ์ที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2012)

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 เป็นตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของการบริหารการศึกษาอย่างมีสติและยืดหยุ่น การปิดสถานศึกษาและการเปลี่ยนผ่านสู่การเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์อย่างเร่งด่วน ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องเผชิญกับการตัดสินใจภายใต้ความไม่แน่นอนสูง งานศึกษาของ UNESCO (2020) ชี้ให้เห็นว่า ระบบการศึกษาที่สามารถรับมือกับวิกฤตได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ ระบบที่ผสานการใช้เทคโนโลยีเข้ากับภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชน และความใส่ใจต่อความเสมอภาคของผู้เรียน

ในบริบทของประเทศไทย การศึกษาในยุค disruptions เผชิญความท้าทายเฉพาะด้าน ทั้งความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ความแตกต่างด้านโอกาสการเข้าถึงเทคโนโลยี และข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของระบบการบริหารการศึกษาแบบรวมศูนย์ ขณะเดียวกัน สังคมไทยยังมีรากฐานทางวัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาที่เข้มแข็ง ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นทุนทางปัญญาในการพัฒนาการบริหารการศึกษาให้เกิดความสมดุลระหว่างความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีกับการพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้าน (Phra Brahmagunabhorn, 2012; Office of the Education Council, 2021)

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาในยุค disruptions ภายใต้กรอบพุทธบริหารการศึกษา จึงมิได้มุ่งเพียงการปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง แต่ยังมุ่งเน้นการพัฒนาความพร้อมภายใน ของบุคลากรและผู้เรียน ผ่านการเสริมสร้างสติ ปัญญา และคุณธรรม ควบคู่กับการพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 บทความนี้จึงมุ่งนำเสนอการวิเคราะห์การศึกษาในยุค disruptions โดยบูรณาการแนวคิดการบริหารการศึกษาร่วมสมัยเข้ากับหลักพุทธธรรม เพื่อเสนอกรอบการปรับตัวของการศึกษาไทยที่มีความยั่งยืนทั้งในเชิงระบบและเชิงคุณค่ามนุษย์

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในยุค Disruptions

การศึกษาในยุค disruptions เป็นปรากฏการณ์ที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงไม่สามารถอธิบายได้ด้วยกรอบทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งเพียงลำพัง หากแต่ต้องอาศัยการผสมผสานแนวคิดจากหลายสาขา ทั้งด้านนวัตกรรม เทคโนโลยี การเรียนรู้ การบริหารการศึกษา และการพัฒนามนุษย์ นักวิชาการด้านการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาหลายท่านชี้ให้เห็นว่า ความเปลี่ยนแปลงในยุคนี้มีลักษณะไม่เป็นเส้นตรง และส่งผลกระทบต่อโครงสร้างหลักของระบบการศึกษาอย่างต่อเนื่อง การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงจำเป็นต้องใช้กรอบคิดที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้าง (Fullan, 2016)

แนวคิดที่ถูกกล่าวถึงอย่างแพร่หลายประการหนึ่งคือ Disruptive Innovation ซึ่ง Christensen อธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงเชิงนวัตกรรมมักเริ่มต้นจากรูปแบบที่เรียบง่าย เข้าถึงได้ง่าย และมีต้นทุนต่ำ ก่อนจะค่อย ๆ แทรกซึมเข้าไปท้าทายโครงสร้างเดิมที่มีความซับซ้อนและต้นทุนสูง (Christensen, Raynor, & McDonald, 2015) เมื่อพิจารณาในบริบทของการศึกษา แนวคิดนี้ช่วยอธิบายการเกิดขึ้นของการเรียนออนไลน์ การเรียนแบบเปิด (MOOCs) และระบบ micro-credentials ซึ่งกำลังเปลี่ยนมุมมองของสังคมต่อการเรียนรู้และวุฒิการศึกษาอย่างเห็นได้ชัด

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการด้านการศึกษาเชิงวิพากษ์เตือนว่า การนำแนวคิด disruptive innovation มาใช้ในระบบการศึกษาไม่ควรมองเพียงประเด็นด้านประสิทธิภาพ ความรวดเร็ว หรือความคุ้มค่าเชิงเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ต้องพิจารณาผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนรู้และความเสมอภาคทางการศึกษาอย่างรอบด้าน Selwyn (2016) ชี้ว่า เทคโนโลยีทางการศึกษาอาจกลายเป็นเครื่องมือที่ขยายความเหลื่อมล้ำ หากขาดกรอบกำกับด้านคุณค่าและจริยธรรม มุมมองดังกล่าวสอดคล้องกับกรอบ พุทธบริหารการศึกษา ซึ่งให้ความสำคัญกับการใช้ปัญญาและคุณธรรมเป็นฐานในการตัดสินใจเชิงนโยบาย มากกว่าการปรับตัวตามกระแสเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว

ในด้านทฤษฎีการเรียนรู้ แนวคิด Connectivism ของ Siemens (2004) ได้รับการยอมรับว่าเหมาะสมกับการอธิบายการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยเสนอว่าความรู้มิได้อยู่กับบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพียงลำพัง แต่กระจายอยู่ในเครือข่ายของข้อมูล เทคโนโลยี และความสัมพันธ์ทางสังคม การเรียนรู้จึงเกิดจากความสามารถในการเชื่อมโยงแหล่งความรู้ การคัดกรองข้อมูล และการปรับตัวต่อข้อมูลใหม่อย่างต่อเนื่อง แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนในยุค disruptions จำเป็นต้องมีทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการรู้เท่าทันสื่อมากกว่าการสะสมความรู้เชิงปริมาณ

งานวิจัยด้านการเรียนรู้ดิจิทัลสนับสนุนแนวคิดดังกล่าว โดยชี้ว่าทักษะด้าน information literacy และ digital competence เป็นสมรรถนะสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้และการดำรงชีวิตในสังคมร่วมสมัย (Redecker & Punie, 2017) เมื่อเชื่อมโยงกับพุทธบริหารการศึกษา แนวคิด connectivism สามารถอธิบายได้ในมิติของการฝึกสติและปัญญา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ ไม่หลงไปกับกระแสข้อมูลที่หลากหลายและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

เมื่อพิจารณาควบคู่กับทฤษฎี Constructivism ซึ่ง Piaget (1970) เสนอว่าความรู้เกิดจากการที่ผู้เรียนสร้างความหมายผ่านประสบการณ์ของตนเอง และ Social Constructivism ของ Vygotsky (1978) ที่เน้นบทบาทของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ภาษา และวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ในยุค disruptions มิใช่กระบวนการเรียนรู้เชิงปัจเจกเพียงอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่ต้องอาศัยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน การจัดการศึกษาในยุคนี้จึงควรมุ่งสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ร่วมคิด ร่วมทำ และเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น

แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่มองการเรียนรู้เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาผ่านประสบการณ์ตรง การพิจารณาอย่างมีสติ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน การบูรณาการทฤษฎีการเรียนรู้ร่วมสมัยเข้ากับพุทธบริหารการศึกษา จึงช่วยให้การจัดการศึกษาในยุค disruptions ไม่เพียงมุ่งสร้างผู้เรียนที่มีทักษะสูง แต่ยังเป็นผู้เรียนที่มีปัญญา คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม

กล่าวโดยสรุป แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในยุค disruptions ชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาเป็นทั้งปรากฏการณ์เชิงนวัตกรรม เชิงสังคม และเชิงคุณค่า การนำกรอบทฤษฎีจากหลายศาสตร์มาบูรณาการร่วมกับพุทธบริหารการศึกษา จึงเป็นแนวทางสำคัญในการทำความเข้าใจและกำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษาไทยอย่างมีความหมายและยั่งยืนในโลกยุคใหม่

การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของการศึกษาในยุค Disruptions

การศึกษาในยุค disruptions กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่มีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการเปลี่ยนจากการจัดการศึกษาแบบเน้นเนื้อหา (content-based education) ไปสู่การจัดการศึกษาเชิงสมรรถนะ

(competency-based education) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนถึงการปรับวิธีคิดเกี่ยวกับเป้าหมายของการศึกษา จากเดิมที่มุ่งเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้และการวัดผลผ่านการจดจำข้อมูล ไปสู่การพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในการคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา และปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นักวิชาการด้านนโยบายการศึกษาจำนวนมากเห็นพ้องกันว่า การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ไม่อาจอาศัยเพียงความรู้เชิงเนื้อหา หากแต่ต้องพัฒนาสมรรถนะที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการดำรงชีวิตในสังคมที่ซับซ้อน (OECD, 2019)

กรอบ OECD Learning Compass 2030 ชี้ให้เห็นว่าสมรรถนะของผู้เรียนควรถูกพัฒนาอย่างรอบด้านและบูรณาการ ครอบคลุมทั้งความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ และคุณค่า โดยเน้นการหล่อหลอมผู้เรียนให้สามารถใช้ความรู้ได้อย่างมีวิจารณญาณ มีความรับผิดชอบต่อสังคม และมีความสามารถในการกำหนดทิศทางชีวิตของตนเอง แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาในยุค disruptions มิได้มุ่งเพียงการผลิตผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการสูง แต่ให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ในมิติที่ลึกและกว้างมากยิ่งขึ้น

ในมิติการบริหารการศึกษา การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างนี้ส่งผลให้บทบาทของผู้นำทางการศึกษาจำเป็นต้องปรับจากการบริหารเชิงควบคุม การสั่งการ และการกำกับตามลำดับขั้น ไปสู่ ภาวะผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ซึ่งมุ่งสร้างวิสัยทัศน์ร่วม ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรในองค์กรอย่างต่อเนื่อง (Bass & Riggio, 2006) ผู้นำในลักษณะดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การปรับตัว และการริเริ่มนวัตกรรมทางการศึกษา

Fullan (2016) เสริมว่า การบริหารการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่ประสบความสำเร็จไม่อาจอาศัยการปรับโครงสร้างหรือการกำหนดนโยบายเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องให้ความสำคัญกับมิติของคุณค่า ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันภายในองค์กรการศึกษา การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนจึงเกิดขึ้นจากความเข้าใจร่วม ความไว้วางใจ และการมีเป้าหมายทางการศึกษาที่สอดคล้องกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย

เมื่อพิจารณาผ่านกรอบ พุทธบริหารการศึกษา การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างดังกล่าวสามารถอธิบายและเสริมความหมายได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยเชื่อมโยงกับหลัก อิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นฐานในการสร้างแรงจูงใจ ความมุ่งมั่น และการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง ผ่านฉันทะ ความเพียร จิตตะ และวิมังสา ขณะเดียวกัน หลัก พรหมวิหาร 4 ทำหน้าที่เป็นกรอบคุณธรรมในการกำกับความสัมพันธ์ภายในองค์กรการศึกษา ให้การบริหารจัดการเป็นไปด้วยเมตตา ความเข้าใจ ความยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น และความเป็นธรรม (Phra Brahmagunabhorn, 2012)

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของการศึกษาในยุค disruptions ภายใต้กรอบพุทธบริหารการศึกษา จึงมิใช่เพียงการปรับระบบหรือรูปแบบการจัดการศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงภายนอกเท่านั้น หากแต่เป็นการปรับวิธีคิดและคุณค่าในการบริหาร ให้สอดคล้องกับการพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้าน อันจะนำไปสู่การจัดการศึกษาที่มีทั้งประสิทธิภาพ ความหมาย และความยั่งยืนในระยะยาว

บริบทและความท้าทายของการศึกษาไทยในยุค Disruptions

บริบทของการศึกษาไทยในยุค disruptions สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายเชิงโครงสร้างที่สั่งสมมาอย่างยาวนานและทวีความรุนแรงมากขึ้นภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก งานวิจัยและรายงานด้านการศึกษาหลายฉบับชี้ให้เห็นว่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้เรียนที่อยู่ในพื้นที่ชนบท พื้นที่ห่างไกล หรือครัวเรือนที่ขาดแคลนทรัพยากร (UNESCO, 2020) ผู้เรียนจำนวนไม่น้อยยังขาดโอกาสเข้าถึงอุปกรณ์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงลึกและการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

รายงานของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาชี้ให้เห็นว่า แม้นโยบายด้านเทคโนโลยีทางการศึกษาจะได้รับการผลักดันอย่างต่อเนื่อง แต่การนำไปปฏิบัติในระดับสถานศึกษายังมีความแตกต่างอย่างมาก ทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน ความพร้อมของบุคลากร และการสนับสนุนจากชุมชน ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ในยุค disruptions ยังไม่สามารถตอบสนองต่อความแตกต่างของผู้เรียนได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ ความเหลื่อมล้ำดังกล่าวยังมีแนวโน้มส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ในระยะยาว หากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ในขณะเดียวกัน ครูและผู้บริหารสถานศึกษาในประเทศไทยยังต้องเผชิญกับความท้าทายด้านภาระงานและการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ครูจำนวนมากต้องรับผิดชอบทั้งงานสอน งานธุรการ และงานนโยบายที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลต่อเวลาและโอกาสในการพัฒนาทักษะด้านการจัดการเรียนรู้เชิงสมรรถนะและการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ นักวิชาการด้านการบริหารการศึกษาชี้ว่าการปฏิรูปการศึกษาในยุค disruptions จะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ หากไม่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูและผู้บริหารในฐานะกลไกหลักของการเปลี่ยนแปลง (Fullan, 2016)

อย่างไรก็ตาม ภายใต้ความท้าทายดังกล่าว นักวิชาการไทยจำนวนหนึ่งเสนอว่าการพัฒนาการศึกษาไทยในยุค disruptions ไม่ควรมุ่งตอบสนองต่อแรงกดดันด้านการแข่งขันและเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว หากแต่ควรใช้ทุนทางวัฒนธรรมและศาสนาเป็นฐานในการออกแบบการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการกับการบริหารการศึกษา เพื่อสร้างสมดุลระหว่างความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ประสิทธิภาพเชิงระบบ และการพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้าน แนวคิดดังกล่าวสะท้อนมุมมองที่ว่าการศึกษาไม่ใช่เพียงเครื่องมือในการผลิตกำลังคนเพื่อรองรับตลาดแรงงาน แต่เป็นกระบวนการหล่อหลอมคุณค่า จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม

ในกรอบพุทธบริหารการศึกษา การเผชิญกับความไม่แน่นอนและความซับซ้อนของยุค disruptions จำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการที่ตั้งอยู่บนหลักสติ ปัญญา และความเข้าใจในธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง หลักพุทธธรรม เช่น การรู้เท่าทันเหตุปัจจัย ความไม่เที่ยง และความพอประมาณ สามารถช่วยให้ผู้บริหารและครูมองการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบคอบ ไม่ตื่นตระหนกต่อกระแสเทคโนโลยี และสามารถตัดสินใจเชิงนโยบายที่คำนึงถึงผลกระทบต่อผู้เรียนและสังคมในระยะยาว (Phra Brahmagunabhorn, 2012)

กล่าวโดยสรุป บริบทและความท้าทายของการศึกษาไทยในยุค disruptions มิได้เป็นเพียงปัญหาด้านเทคโนโลยีหรือทรัพยากร หากแต่เป็นปัญหาเชิงระบบที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างนโยบาย ความพร้อมของบุคลากร และกรอบคุณค่าที่ใช้กำกับการเปลี่ยนแปลง การบูรณาการแนวคิดการศึกษาร่วมสมัยเข้ากับพุทธบริหารการศึกษา

จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยให้การศึกษาไทยสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีทิศทาง สมดุล และยั่งยืน

แนวทางการปรับตัวของการศึกษาไทยในยุค Disruptions

แนวทางการปรับตัวของการศึกษาไทยในยุค disruptions จำเป็นต้องเริ่มจากการปรับเปลี่ยนกรอบคิดเกี่ยวกับเป้าหมายของการศึกษา จากการมุ่งถ่ายทอดความรู้เชิงเนื้อหาไปสู่การพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนอย่างรอบด้าน หลักสูตรจึงควรถูกออกแบบให้เน้นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การประยุกต์ใช้ความรู้ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง มากกว่าการมุ่งวัดผลจากการจดจำข้อมูลเพียงอย่างเดียว แนวคิดนี้สอดคล้องกับกระแสการจัดการศึกษาเชิงสมรรถนะและกรอบการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมองว่าการเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องเชื่อมโยงกับบริบทชีวิตจริงและการเปลี่ยนแปลงของสังคม (OECD, 2019)

ในบริบทดังกล่าว แนวคิด การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทุนมนุษย์ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว Field (2006) อธิบายว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตมิได้จำกัดอยู่ในระบบการศึกษาภาคบังคับหรือระดับอุดมศึกษาเท่านั้น แต่ครอบคลุมการเรียนรู้ในทุกช่วงวัยและทุกบริบทของชีวิต แนวคิดนี้ช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงาน และดำรงชีวิตในสังคมที่มีความไม่แน่นอนได้อย่างมีศักยภาพ สำหรับการศึกษาไทย การนำแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตมาใช้จึงจำเป็นต้องเชื่อมโยงการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัยเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

นอกเหนือจากการปรับหลักสูตรแล้ว การพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่องถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการปรับตัวทางการศึกษา ครูเป็นกลไกหลักในการนำแนวคิดเชิงนโยบายไปสู่การปฏิบัติในห้องเรียน นักวิชาการด้านการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาชี้ว่า การปฏิรูปการศึกษาจะไม่สามารถเกิดผลอย่างแท้จริงได้ หากครูไม่ได้รับการสนับสนุนให้พัฒนาความรู้ ทักษะ และบทบาทใหม่อย่างเหมาะสม (Fullan, 2016) ในยุค disruptions ครูจำเป็นต้องพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล การจัดการเรียนรู้เชิงสมรรถนะ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และการประเมินผลที่สะท้อนการเรียนรู้เชิงลึกมากกว่าผลสัมฤทธิ์เชิงปริมาณ

ขณะเดียวกัน การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาในการปรับตัวของการศึกษาไทยควรถูกพิจารณาอย่างรอบคอบและมีกรอบกำกับที่ชัดเจน นักวิชาการด้านการศึกษาและเทคโนโลยีเตือนว่าการนำเทคโนโลยีมาใช้โดยขาดกรอบจริยธรรมและความตระหนักด้านความเสมอภาค อาจนำไปสู่การขยายช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาแทนที่จะช่วยลดปัญหา (Selwyn, 2016) ดังนั้น การใช้เทคโนโลยีจึงควรมุ่งสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม คำนึงถึงความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัยของข้อมูล และความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาและชุมชน

เมื่อพิจารณาภายใต้กรอบ พุทธบริหารการศึกษา แนวทางการปรับตัวของการศึกษาไทยในยุค disruptions ควรดำเนินไปบนฐานของ สติ ปัญญา และความพอประมาณ การบริหารจัดการศึกษาและการ

ตัดสินใจเชิงนโยบายควรตั้งอยู่บนการพิจารณาเหตุและผลอย่างรอบคอบ ไม่ยึดติดกับกระแสการเปลี่ยนแปลงหรือเทคโนโลยีเพียงเพื่อความทันสมัย หากแต่ต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้เรียน ครู และสังคมโดยรวมในระยะยาว หลักพุทธธรรมดังกล่าวช่วยให้การปรับตัวทางการศึกษาไม่ละเลยมิติด้านคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาการศึกษาอย่างยั่งยืน (Phra Brahmagunabhorn, 2012)

กล่าวโดยสรุป แนวทางการปรับตัวของการศึกษาไทยในยุค disruptions ต้องเป็นการปรับตัวเชิงระบบที่เชื่อมโยงการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาครู การใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตเข้าด้วยกัน ภายใต้กรอบพุทธบริหารการศึกษา การปรับตัวดังกล่าวจะไม่เพียงช่วยให้การศึกษาไทยสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ยังช่วยรักษาเป้าหมายการพัฒนามนุษย์อย่างสมดุลและมีคุณค่าในระยะยาว

สรุป

การศึกษาไทยในยุค disruptions จำเป็นต้องปรับตัวเชิงระบบจากการเน้นการถ่ายทอดเนื้อหาไปสู่การพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน ควบคู่กับการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์แก้ปัญหา และปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การปรับตัวดังกล่าวจะเกิดผลได้อย่างแท้จริงเมื่อมีการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการเสริมสร้างทักษะดิจิทัล ความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงสมรรถนะ และการประเมินผลที่สะท้อนการเรียนรู้เชิงลึกของผู้เรียน

ขณะเดียวกัน การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาในระบบการศึกษาไทยควรถูกกำกับด้วยหลักจริยธรรม ความรับผิดชอบ และความเสมอภาค เพื่อให้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้อย่างทั่วถึง มิใช่ปัจจัยที่ซ้ำเติมความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ภายใต้กรอบ พุทธบริหารการศึกษา การปรับตัวควรตั้งอยู่บนฐานของสติปัญญา และความพอประมาณ โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้เรียน ครู และสังคมในระยะยาว การบูรณาการแนวคิดการศึกษาร่วมสมัยเข้ากับหลักพุทธธรรมจึงช่วยสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพเชิงระบบกับคุณค่าความเป็นมนุษย์ และนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาไทยที่ยั่งยืนและมีความหมายในระยะยาว

References

Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). Transformational leadership (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates.

Bush, T. (2011). Theories of educational leadership and management (4th ed.). Sage Publications.

Field, J. (2006). Lifelong learning and the new educational order. Trentham Books.

Fullan, M. (2016). The new meaning of educational change (5th ed.). Teachers College Press.

OECD. (2019). OECD learning compass 2030. https://www.oecd.org/education/2030-project/

Office of the Education Council. (2021). Education reform in Thailand in the digital era. Ministry of Education. https://www.onec.go.th

Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2012). Buddhadhamma: Natural laws and values for life. Buddhadhamma Foundation.

Selwyn, N. (2016). Education and technology: Key issues and debates. Bloomsbury.

UNESCO. (2020). Education: From disruption to recovery. https://www.unesco.org/en/covid-19/education-disruption-recovery